

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion taiteilija-apurahoista annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion taiteilija-apurahoista annetun lain muuttamisesta (HE 95/2016 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- vanhempi hallitussihteeri Rami Sampalahti, opetus- ja kulttuuriministeriö
- taiteen tukemisen päällikkö Esa Rantanen, Taiteen edistämiskeskus
- puheenjohtaja Ilkka Niemeläinen, Forum Artis ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen Kirjailijaliitto r.y.
- Suomen Näyttelijäliitto ry
- Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis ry
- Taidemaalariliitto

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valtion taiteilija-apurahoista annettua lakia siten, että apurahakauden keskeyttämisestä säädettäisiin laissa. Lakiin ehdotetaan myös eräitä täsmennyksiä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Hallituksen esityksen sisältämä keskeinen uudistus on säännösten selkeyttäminen apurahakauden aloittamisen siirtämisestä ja apurahakauden keskeyttämisestä (4 f §). Taiteen edistämiskeskus on vuoden 2016 alusta alkaen hyväksynyt apurahakauden keskeyttämisen myös ansiotyön perusteella. Keskeyttämiselle asetettuihin ehtoihin on sovellettu, mitä maatalousyrittäjien eläkelain (1280/2006) 10 b §:n 2 momentissa on säädetty. Hallituksen esityksellä sisällytetään vastaa-

Valiokunnan mietintö SiVM 11/2016 vp

vat säännökset valtion taiteilija-apurahoista annettuun lakiin. Uudistus kannustaa apurahansaajaa ottamaan vastaan lyhytaikainen työsuhte apurahakauden aikana. Valiokunta korostaa, että esitetty muutos antaa paremmat edellytykset pitkäjänteiseen työtehtävien suunnitteluun ja kohentaa vapaan kentän taiteilijoiden taloudellista tilannetta, kun enää ei tarvitse kieltäytyä yllättäen ilmaantuneesta lyhytaikaisesta kokopäiväisestä työsuhteesta apurahan menettämisen pelossa.

Valiokunta korostaa kuitenkin myös, että ehdotetun järjestelyn joustavuutta rajoittaa varsin jäykältä vaikuttava neljän kuukauden rajausta eli, se että apurahakautta tulisi olla käytettynä neljä kuukautta, keskeytys olisi vähintään neljä kuukautta ja apurahakautta vielä jäljellä neljä kuukautta, jotta sen voisi keskeyttää. Jatkossa tulee harkita järjestelmän edelleen kehittämistä siten, että lievennetään apurahakauden ja työsuhteen kestoon liittyviä rajoituksia ja joustavoitetaan taiteilijoiden mahdollisuuksia ottaa vastaan töitä aina kun niitä on tarjolla. Työjakson jälkeen tulee olla mahdollista jatkaa apurahatyöskentelyä siltä osin kuin apurahakautta on jäljellä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että apurahakauden siirtämis- ja keskeyttämisjärjestelmän kehittäminen hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla ei johda käytännössä siihen, että vuosittain jaettavien apurajojen määrä laskee merkittäväällä tavalla. Valiokunta tiedostaa, että esitys on laadittu siten, että sillä estetään ylittämästä eduskunnan hyväksymää apurajojen vuosittaista määrää. Näin keskeytyksissä olevaa apurahaa ei myönnetä uudelleen. Valiokunta ehdottaa yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevällä tavalla, että mahdollistetaan apurahan jakaminen uudelleen tilanteissa, joissa apurahan saaja on esimerkiksi pysyvästi luopunut apurahasta.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Sivistysvaliokunta ehdottaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin

Kohdeapurahat

Hallituksen esityksellä poistetaan lain 3 a §:stä kohdeapurahan myöntämistä koskeva ehto. Valiokunnan pyytämän lisäselvityksen mukaan valtion taiteilija-apurahoista annetusta laista poistettiin vuonna 2008 säännös, jolla varattiin tietty apurahavuosien määrä myönnettäväksi kohdeapurahoina. Kohdeapurahaa koskeva apurahavuosien määrä siirrettiin taiteilija-apurahoina myönnettäväksi. Tämän jälkeen valtion taidetoimikunnille ei ole osoitettu valtion talousarviossa määrärahaa, josta tämän lain mukaista kohdeapurahaa olisi voinut myöntää. Valiokunta toteaa, että lain 3 a §:n maininta kohdeapurahoista on siten jäänyt lakiin tarpeettomana ja se voidaan poistaa.

Valiokunta korostaa, että kohdeapurahoista ei tukimuotona kuitenkaan ole luovuttu. Kohdeapurahat eli projektiapurahat ovat edelleen tarpeellinen ja tärkeä tukimuoto taiteilijoiden toiminnan tukemisessa. Niitä myönnetään vuosittain taiteenharjoittajille ja heidän muodostamilleen työryhmille yksittäisten hankkeiden toteuttamiseen momentilta 29.80.52 (Rahapelitoiminnan voittovarat taiteen edistämiseen) siltä osin kuin sitä on kohdennettu Taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain mukaisesti Taiteen edistämiskeskukseen, taideneuvoston ja taidetoimikuntien myöntämiin apurahiin ja avustuksiin. Kohdeapurahoista päättää taiteen edistämiskeskuksesta annetun lain (657/2012) 6 §:n 1 mom. 2 kohdan mukaisesti valtion taidetoimikunta kukin toimialallaan sekä

Valiokunnan mietintö SiVM 11/2016 vp

alueellisten taidetoimikuntien osalta lain 7 §:n 1 mom. 1 kohdan mukainen alueellinen taidetoimikunta.

Opintojen tukeminen

Hallituksen esityksessä ehdotetaan poistettavaksi opintojen tukemiseksi myönnettävä apuraha, koska opintoihin saa tukea opintotukilain (65/1994) nojalla. Saadun selvityksen mukaan voimassa olevan 3 §:n maininta mahdollisuudesta jakaa apurahoja myös taiteenharjoittajien opintojen tukemiseksi on vallitsevan käytännön ja myös muun lainsäädännön kannalta osin ristiriitainen. Taidetoimikunnat suhtautuvat apurahan myöntämiseen opintojen tukemiseksi pääosin hyvin varauksellisesti erityisesti tilanteissa, joissa on ilmeistä, että kyseisiä opintoja on mahdollista rahoittaa opintotukilain nojalla. Apurahat halutaan suunnata nimenomaan taiteelliseen työskentelyyn. Lisäksi maininta opintojen tukemisesta aiheuttaa selvityksen mukaan vuosittain jonkin verran turhia hakemuksia, joissa haetaan apurahaa esim. taiteenalan perustutkintoon. Tutkintoon johtavien opintojen tukeminen taiteilija-apurahalain perusteella on myös ristiriidassa apurahansaaajien eläke- ja tapaturmavakuutuksesta annettujen säännösten kanssa, joissa ”taiteellisen toiminnan harjoittamisena ei pidetä ammatilliseen perustutkintoon, ammattikorkeakoulututkintoon tai alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon liittyvää opiskelua tai oppinäytetyötä”.

Ehdotetun muutoksen vaikutuksia on saaduissa selvityksissä arvioitu siten, että muutos ei estä myöntämästä jatkossakaan apurahaa taiteelliseen työskentelyyn, jonka työsuunnitelma sisältää ammatissa kehittymiseen ja uudistumiseen tarvittavaa täydennyskoulutusta, kursseja, työssäoppimista jne. tai työsuunnitelmassa mainitun hankkeen toteuttamiseen liittyvää kouluttautumista.

Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on kuitenkin esitetty myös osin päinvastaisia arvioita. Uudistus voi vaikeuttaa taiteilijoille välttämättömän jatkuvan kehitystyön tekemistä ja uusien osaamisalueiden opettelua ja omaksumista. Selvityksen mukaan vain harva taiteilija täydentää osaamistaan jatkotutkinto-opinnoilla, yleisempää on osallistua työnteon ohella erilaisiin kursseihin ja koulutusohjelmiin Suomessa tai ulkomailla. Varsinkin pidempään ammatissa toimineiden taiteilijoiden kouluttautumistarpeet ovat varsin spesifejä, minkä vuoksi ei välttämättä ole motivaatiota aloittaa laaja-alaista jatkotutkintokokonaisuutta.

Sivistysvaliokunta korostaa taiteilijoiden mahdollisuuksia kehittää itseään työssään ja ehdottaa sen vuoksi yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevän muutoksen lakiehdotuksen 3 §:ään.

Apurahojen myöntämisestä uudistuksen jälkeen

Hallituksen esityksessä ehdotetaan poistettavaksi lain 3 a §:n 2 momentin viimeinen virke, jonka mukaan taiteilija-apuraha voidaan viisivuotisena myöntää useamman kerran peräkkäin alalla eteviksi osoittautuneille taiteenharjoittajille, joilla ei ole päätoimista virka- tai työsuhdetta. Tätä poistoa perustellaan hallituksen esityksessä työllisysehdon poistamisella. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä selvyuden vuoksi korostaa, että valtion taidetoimikunnat voivat ehdotetusta muutoksesta huolimatta edelleen harkintansa mukaan myöntää taiteilija-apurahat haluamansa pituisina (½—5 vuoden välillä) ja myös myöntää apurahat harkintansa mukaan useamman kerran peräkkäin samalle hakijalle. Lisäksi erittäin ansioituneille taiteenharjoittajille voidaan apurahalain 3

Valiokunnan mietintö SiVM 11/2016 vp

§:n 2 mom. perusteella myöntää nykyään myös ns. taiteilijaprofessoriapurahoja, joiden apurahakausi on enintään kymmenen vuotta.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

3 §. Hallituksen esityksessä ehdotetaan poistettavaksi pykälän 1 momentissa oleva maininta apurahan myöntämisestä opintojen tukemiseksi. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tällä tarkoitetaan erityisesti tutkintoon johtavan koulutuksen tukemista, sillä siihen on mahdollista saada opintotukea opintotukilain säännösten mukaisesti.

Hallituksen esityksessä ehdotettu muutos asettaa valiokunnan arvion mukaan kyseenalaiseksi tuen myöntämisen myös muuhun kuin tutkintoon johtavaan lisäkoulutukseen, jota taiteilijat kuitenkin tarvitsevat esimerkiksi osana uuden projektin työstämistä tai osana oman osaamispotentiaalinsa kehittämistä ja uudistumista. Valiokunnan saamissa asiantuntijalausunnoissa on korostettu tällaisen tuen tarvetta.

Sivistysvaliokunta ehdottaa pykälän 1 momentin muuttamista siten, että siitä ilmenee kielto tukea ammatilliseen perustutkintoon tai alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon liittyvää opiskelua tai opinnäytetyötä. Kielto koskee sekä ammattikorkeakoulu- että yliopistotutkintoja. Tämä tarkoittaa sitä, että muilta osin apurahan myöntäjällä on nykytilanteen mukainen mahdollisuus harkita hakijan ehdottaman opiskelun tai koulutusjakson tukemista.

5 §. Hallituksen esityksessä uudistetaan pykälä siten, että siitä muun muassa poistuu valtuutus säätää asetuksella apurahan jakamisesta uudelleen. Hallituksen esitykseen liitetystä asetusluonnoksesta ilmenee, että tarkoitus on kumota taiteilija-apurahoista annetun valtioneuvoston asetuksen (845/1969) 11 §:n 2 momentti, jonka mukaan "jos apurahan saaja kuolee tai muusta syystä estyy apurahaa käyttämästä taikka jos apuraha peruutetaan, voi asianomainen taidetoimikunta jakaa apurahan käyttämättömän osan harkitsemaltaan osalta uudelleen".

Valiokunnan saaman asiantuntijaselvityksen mukaan säännös apurahan jakamisesta uudelleen ei liity hallituksen esityksen keskiössä olevaan apurahakauden keskeyttämiseen ja apurahakauden jatkamiseen keskeyttämisen jälkeen, joita tapauksia koskeva päätösvalta annetaan taiteen edistämiskeskukselle. Kyseinen asetuksen 11 § antaa apurahasta päättäneelle taidetoimikunnalle valtuuden myöntää kokonaan peruuntunut, käyttämättä jäävä apurahakauden loppuosa uudelleen esim. kuolemantapauksissa tai tilanteissa, joissa apurahansaaja kokonaan luopuu apurahasta. Asiantuntijalausunnoissa on pidetty tärkeänä, että asetusteitse edelleen voidaan säätää apurahan uudelleen jakamisesta.

Sivistysvaliokunta ehdottaa pykälän 2 kohdan täydentämistä siten, että asetuksenantovaltuus edelleen kattaa myös apurahan uudelleen jakamisen.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sivistysvaliokunnan päätösehdotus:

Valiokunnan mietintö SiVM 11/2016 vp

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 95/2016 vp sisältyvän lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

valtion taiteilija-apurahoista annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan valtion taiteilija-apurahoista annetun lain (734/1969) 3, 3 a ja 5 §, sellaisina kuin ne ovat, 3 § laeissa 1135/2010 ja 658/2012, 3 a § laeissa 143/1995, 367/2000 ja 991/2008 ja 5 § laissa 151/2014, sekä
lisätään lakiin uusi 4 f § seuraavasti:

3 §

Valtion talousarvioon otetaan vuosittain määräraha, josta jaetaan taiteenharjoittajien työskentelyyn eri taiteen aloilla 545:tä apurahavuotta vastaava määrä valtion taiteilija-apurahoina. Apurahakausi voi olla vähintään kuusi kuukautta ja enintään viisi vuotta. Taiteilija-apurahaa ei myönnetä ammatilliseen perustutkintoon tai alempaan tai ylempään korkeakoulututkintoon liittyvän opiskelun tai opinnäytetyön tukemiseen.

Lisäksi valtion talousarvioon otetaan määräraha, josta jaetaan erittäin ansioituneille taiteenharjoittajille 22:tä apurahavuotta vastaava määrä valtion taiteilija-apurahoina (*erittäin ansioituneen taiteilijan apuraha*). Apurahakausi on enintään kymmenen vuotta ja apurahan saajalla on oikeus apurahakauden ajan käyttää taiteilijaprofessorin nimikettä.

Taiteilija-apurahoja myönnettäessä on huolehdittava siitä, että myös kielelliset ja alueelliset näkökohdat otetaan huomioon.

Taiteen edistämiskeskus vahvistaa valtion taiteilija-apurahan suuruuden.

3 a §

Taiteilija-apurahoja jaettaessa niistä on vuosittain myönnettävä vähintään 30:tä apurahavuotta vastaava määrä nuorille tai uransa alussa oleville taiteenharjoittajille.

Vähintään kolmivuotisia taiteilija-apurahoja myönnettäessä etusija on annettava luovan suorituskäytön jo osoittaneille taiteenharjoittajille.

4 f §

Taiteen edistämiskeskus voi päättää apurahakauden siirtämisestä, keskeyttämisestä ja jatkamisesta.

Apurahakauden aloittamista voidaan siirtää:

- 1) saajan sairauden tai kuntoutuksen vuoksi;
- 2) saajan lapsen syntymän tai alle kolmivuotiaan lapsen hoidon vuoksi;
- 3) saajan asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen vuoksi;
- 4) muun 1—3 kohdassa tarkoitettuihin syihin verrattavan syyn vuoksi.

Valiokunnan mietintö SiVM 11/2016 vp

Apurahakausi voidaan keskeyttää:

- 1) saajan sairauden tai kuntoutuksen vuoksi;
- 2) saajan lapsen syntymän tai alle kolmivuotiaan lapsen hoidon vuoksi;
- 3) saajan asevelvollisuuden tai siviilipalveluksen vuoksi;
- 4) muun 1—3 kohdassa tarkoitettuihin syihin verrattavan syyn vuoksi;
- 5) muun ansiotyön vuoksi.

Apurahakauden keskeyttämisen edellytyksenä on, että apurahan saaja on työskennellyt apurahalla vähintään neljä kuukautta, keskeytys on vähintään neljä kuukautta ja apurahakautta on jäljellä keskeytyksen jälkeen vähintään neljä kuukautta.

Jos apurahakausi keskeytetään ansiotyön vuoksi, apuraha on kuitenkin käytettävä viimeistään kahden vuoden kuluessa alkuperäisen päätöksen mukaisen apurahakauden päättymisestä.

5 §

Valtioneuvoston asetuksella voidaan säätää:

- 1) toimivallasta päättää eri taiteenaloilla jaettavissa olevien apurahavuosien määristä;
- 2) taiteilija-apurahan hakemista ja myöntämistä koskevista ajankohdista sekä apurahan uudelleen jakamisesta;
- 3) apurahakauden alkamisesta;
- 4) sellaisesta taiteilija-apurahan saajille maksettavasta eläkkeestä, joka on myönnetty ennen 1 päivää tammikuuta 2009;
- 5) tarkemmin kenelle ja mihin tarkoituksiin taiteilija-apurahoja voidaan myöntää;
- 6) taiteilija-apurahan myöntämisestä erityisestä syystä muullekin henkilölle kuin 3 §:n 1 momentissa tarkoitettulle taiteenharjoittajalle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 13.10.2016

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Tuomo Puumala kesk
varapuheenjohtaja Sanna Lauslahti kok
jäsen Li Andersson vas
jäsen Ritva Elomaa ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Laura Huhtasaari ps
jäsen Ilkka Kantola sd
jäsen Kimmo Kivelä ps
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Mikaela Nylander r
jäsen Ulla Parviainen kesk

Valiokunnan mietintö SiVM 11/2016 vp

jäsen Sari Raassina kok
jäsen Jani Toivola vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kaj Laine